

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора
Тичини Дмитра Михайловича на дисертацію
Філіпова Юрія Євгеновича на тему «Техніко-криміналістичне
забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах
воєнного стану в Україні», представлену до захисту у разову
спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження Філіпова Юрія Євгеновича зумовлений сучасними викликами розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, необхідністю належного отримання доказової інформації, а також потребою удосконалення механізмів використання техніко-криміналістичних засобів у діяльності органів досудового розслідування.

Варто наголосити, що в умовах воєнного стану органи досудового розслідування та криміналістичні підрозділи змушені працювати в обстановці підвищених ризиків, обмежених ресурсів, постійної зміни оперативної ситуації, руйнування інфраструктури та значного навантаження на слідчих і оперативних працівників. Проведення оглядів місць подій після ракетних ударів, документування воєнних злочинів, фіксація наслідків диверсій, терористичних актів, фактів загибелі цивільного населення, руйнування критичної інфраструктури потребують використання сучасних техніко-криміналістичних засобів, цифрових технологій, спеціального обладнання та належної організації криміналістичного супроводу розслідування.

Особливої актуальності проблема набуває у зв'язку зі зростанням кількості кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнними злочинами, злочинами проти основ національної безпеки України, незаконним обігом зброї, вибухових речовин, фактами колабораційної діяльності, диверсій та кіберзлочинів. Такі кримінальні правопорушення характеризуються складністю механізму вчинення, необхідністю оперативного реагування, залучення спеціальних знань, використання сучасних засобів фото-, відеофіксації, безпілотних технологій, цифрової криміналістики та інших інструментів техніко-криміналістичного забезпечення.

Крім того, стрімкий розвиток цифрових технологій, систем відеоспостереження, засобів дистанційного фіксування інформації, штучного інтелекту та електронних інформаційних ресурсів формують нові можливості для криміналістичної діяльності, але одночасно потребує належного правового та методичного забезпечення їх використання у кримінальному провадженні. За таких умов особливого значення набуває розроблення сучасних науково обґрунтованих підходів до організації та реалізації техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, дисертаційне дослідження Філіпова Юрія Євгеновича є своєчасним, актуальним та таким, що має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку криміналістичної науки, удосконалення діяльності органів досудового розслідування та підвищення ефективності протидії кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень дисертаційного дослідження та опублікованих праць Ю.Є. Філіпова відповідає встановленим вимогам до здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 року № 326) й Пріоритетним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23), 2025–2029 роки (рішення Вченої ради від 30 грудня 2024 р., протокол № 25).

Результати дисертаційного дослідження отримали наукове визнання через публікацію семи праць, серед яких чотири наукові статті у фахових виданнях, включених до переліку МОН України з юридичних наук, а також три тези доповідей на науково-практичних заходах. Вказані публікації засвідчують наукову новизну, актуальність та практичну значущість обраної тематики.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертаційне дослідження за своїм змістом і науковим характером є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. У роботі сформульовано й обґрунтовано низку положень і висновків теоретичного та практичного спрямування, а саме:

– запропоновано концептуальне бачення системи техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень на основі інтеграції слідчої та експертної практики в умовах воєнного стану, що враховує особливості криміналістичних завдань у зонах бойових дій, адаптацію методик до обмежених ресурсів, ризиків руйнування доказової бази та необхідність оперативного використання мобільних техніко-криміналістичних засобів; взаємодії слідчого, експерта, спеціаліста, оперативного працівника в межах єдиного інформаційно-криміналістичного простору для підвищення ефективності збирання, дослідження й використання здобутої інформації як доказів;

– обґрунтовано, що в умовах воєнного стану техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень потребує підвищених вимог до автономності, мобільності та стійкості застосовуваних засобів, серед яких найбільш ефективними є пересувні польові лабораторії, безпілотні системи й цифрові комплекси збору доказів, а результативність їх використання визначається рівнем професійної підготовки фахівців, здатних ефективно працювати з сучасним обладнанням, оперативно реагувати на зміну тактичної ситуації та неухильно дотримуватися вимог процесуального законодавства й протоколів безпеки;

– науково доведено доцільність залучення спеціаліста-криміналіста до самостійного проведення огляду місця події без обов’язкової присутності слідчого, із подальшим складанням протоколу огляду або висновку, що сприятиме оптимізації процесу розслідування на деокупованих територіях, зниженню навантаження на органи досудового розслідування та підвищенню оперативності фіксації, збереження й дослідження доказів;

– розроблено типовий алгоритм оцінки результатів судових експертиз, що проводяться під час досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, який охоплює послідовні стадії: перевірка дотримання вимог закону при призначенні та проведенні експертизи; аналіз достовірності й достатності об’єктів дослідження; оцінка наукової обґрунтованості та правомірності застосованої методики; визначення повноти висновку експерта; перевірка логічної обґрунтованості перебігу та результатів експертного дослідження; оцінка належності отриманих результатів до конкретного кримінального провадження; перевірка компетентності експерта;

Результати дисертаційного дослідження опубліковано у фахових наукових виданнях України та апробовано на науково-практичних конференціях. Публікації відповідають предмету дослідження, сприяють розв’язанню поставлених у дисертації завдань і мають високий ступінь прикладної значущості. Таким чином, дисертація Ю. Є. Філіпова виконана на достатньому науково-методичному рівні, містить низку теоретичних і практичних новацій, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її основні положення є логічно послідовними, аргументованими та такими, що мають вагоме практичне значення в умовах сучасної кримінологічної політики України.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної роботи Ю. Є. Філіпова не викликають жодних зауважень. Вони логічно витікають із тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Подані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України оформлені належним чином, мають важливе теоретичне та практичне значення.

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані дані державної статистичної звітності щодо діяльності правоохоронних органів України за 2022–2025 рр., аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Експертної служби МВС України та Верховного Суду. До емпіричної бази дослідження включено результати вивчення 260 кримінальних проваджень і 190 висновків судових експертиз, підготовлених в умовах воєнного стану, а також зведені дані опитування 210 слідчих і дізнавачів, 95 інспекторів-криміналістів та 80 судових експертів. Використано аналітичні узагальнення міжнародних організацій (ООН та ОБСЄ), що стосуються документування воєнних злочинів, а також результати багаторічного вивчення автором слідчої та судово-експертної практики.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Застосування належного методологічного підходу (комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання) забезпечило наукову обґрунтованість, системність і достовірність отриманих результатів. Зокрема, у роботі використано такі методи: *діалектичний* – для встановлення загальних та особливих закономірностей розвитку техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану; *системного аналізу* – для комплексного узагальнення наукових підходів, концепцій і точок зору вчених щодо проблем техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, а також для визначення взаємозв'язку між його суб'єктами, засобами й організаційно-правовими механізмами; *догматичний* – для тлумачення понять і категорій криміналістики та кримінального процесу, що дало змогу уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження; *формально-юридичний* – для аналізу та конкретизації змісту правових норм, які регулюють застосування техніко-криміналістичних засобів і спеціальних знань у кримінальному провадженні під час воєнного стану; *системно-структурний* – для формування змісту, структури та складових елементів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану; *структурно-функціональний* – для класифікації суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення, визначення їхніх повноважень і функцій, а також для встановлення основних способів

виявлення, вилучення та фіксації слідів кримінальних правопорушень під час проведення слідчих (розшукових) дій у зонах бойових дій; *моделювання* – для формування перспектив розвитку техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень; *прогнозування* – під час розроблення пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики застосування техніко-криміналістичних засобів у період воєнного стану; *статистичний* – для узагальнення даних вивчення державної статистики; *соціологічний* – для підтвердження теоретичних положень результатами анкетування респондентів, серед яких слідчі, дізнавачі, інспектори-криміналісти та судові експерти.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – у ході подальшого вирішення проблем, пов'язаних з техніко-криміналістичним забезпеченням розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану; *практичній діяльності* – під час розроблення та вдосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, а також рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності підготовки, призначення, проведення та використання результатів техніко-криміналістичних досліджень у кримінальному провадженні; *освітньому процесі* – для підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Особливості розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Дії поліцейського на місці події», «Теоретичні основи судових експертиз», «Технічні засоби криміналістичних досліджень», «Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні», «Судова експертологія», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень».

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (238 найменувань на 26 сторінках) та трьох додатків на 14 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 246 сторінок, із них основний текст – 188 сторінок.

У першому розділі дисертації автором розкрито теоретико-методологічні засади техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Здобувачем проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності техніко-криміналістичного забезпечення, визначено його місце в системі криміналістичного забезпечення досудового розслідування, а також обґрунтовано значення технічних засобів, спеціальних знань, цифрових технологій та організаційних заходів для належного виявлення, фіксації, вилучення, дослідження і використання доказової інформації. Окрему увагу приділено особливостям криміналістичної діяльності в умовах воєнного стану, що пов'язані з ускладненням обстановки розслідування, підвищеними ризиками для учасників слідчих дій, руйнуванням об'єктів інфраструктури, масовістю окремих категорій кримінальних правопорушень та необхідністю оперативного документування їх наслідків.

У другому розділі дисертації досліджено організаційно-тактичні та процесуальні аспекти застосування техніко-криміналістичних засобів під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених в умовах воєнного стану. Автором охарактеризовано специфіку проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події, обшуку, тимчасового доступу до речей і документів, вилучення електронної інформації, фото- та відеофіксації, використання безпілотних літальних апаратів, цифрових носіїв інформації та інших технічних засобів. Важливим є те, що здобувач не обмежився загальним описом криміналістичної техніки, а пов'язав її застосування з реальними потребами досудового розслідування в умовах збройної агресії, коли доказова інформація часто має нестійкий характер і може бути швидко втрачена або знищена.

У третьому розділі дисертації сформульовано напрями удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Здобувачем запропоновано шляхи підвищення ефективності використання сучасних криміналістичних засобів, удосконалення взаємодії слідчих, оперативних, експертних та інших підрозділів, а також покращення нормативного, організаційного і методичного забезпечення відповідної діяльності. Окреме значення мають положення щодо необхідності впровадження сучасних цифрових технологій, розвитку електронної доказової бази, забезпечення належного

процесуального оформлення результатів застосування технічних засобів та підвищення рівня професійної підготовки працівників органів досудового розслідування.

Позитивної оцінки заслуговує те, що дисертація має послідовну внутрішню побудову: від з'ясування теоретичних засад техніко-криміналістичного забезпечення автор переходить до аналізу практики його застосування, а надалі – до формулювання конкретних пропозицій щодо вдосконалення цієї діяльності. Така логіка викладення матеріалу забезпечує цілісне розкриття предмета дослідження та дозволяє простежити зв'язок між науковими положеннями, практичними проблемами досудового розслідування і запропонованими автором рекомендаціями.

Проведене здобувачем дослідження є завершеним. Його зміст свідчить про належний рівень наукового опрацювання обраної проблематики, а сформульовані у роботі теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації загалом розкривають предмет дисертаційного дослідження і мають значення для подальшого розвитку криміналістичної науки та удосконалення практики розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані дисертантом результати дослідження рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідних розробках установ й організацій, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень за даним напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу Ю. Є. Філіпова, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У дисертації автор формулює наукове розуміння техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Водночас доцільно було б чіткіше відмежувати таке поняття від суміжних категорій, зокрема криміналістичного забезпечення, експертного забезпечення та техніко-

експертного супроводу досудового розслідування, що дозволило б точніше визначити предмет й зміст запропонованого підходу.

2. Позитивної оцінки заслуговує систематизація засобів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування. Разом з тим у роботі варто було б детальніше розкрити критерії віднесення окремих засобів до відповідних груп, зокрема засобів пошуку, огляду, попереднього дослідження, перевірки за криміналістичними обліками та проведення експертних досліджень. Таке уточнення посилює практичну спрямованість запропонованої класифікації для слідчих, спеціалістів та експертів.

3. У дисертації обґрунтовано розподіл видів техніко-криміналістичного забезпечення проведення судових експертиз за функціональним призначенням. Водночас потребує додаткової конкретизації питання процесуального закріплення результатів застосування окремих технічних засобів, особливо тих, що пов'язані з автоматизованими ідентифікаційними системами, спеціалізованим програмним забезпеченням і цифровими банками даних, що має важливе значення для забезпечення допустимості та належності доказів у кримінальному провадженні.

4. Окремої уваги потребують питання практичного впровадження запропонованих автором техніко-криміналістичних засобів у діяльність органів досудового розслідування в умовах воєнного стану. Доцільно було б ширше висвітлити проблеми матеріально-технічного забезпечення підрозділів, підготовки персоналу та міжвідомчої взаємодії, оскільки саме такі чинники можуть істотно впливати на реальну ефективність запропонованих рекомендацій.

Такі зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують полеміки й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Вони носять локальний, переважно дискусійний характер і, в цілому, не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Філіпова Ю. Є. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Філіпова Юрія Євгеновича на тему «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, у якому узагальнено та розв'язано науково-прикладне завдання щодо формування теоретичних положень, організаційних засад і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні.

2. Дисертація «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – **Філіпов Юрій Євгенович** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**Провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Дмитро ТИЧИНА

Підпис засвідчую:

**Проректор
Національної академії внутрішніх справ
полковник поліції**

Олег ТАРАСЕНКО